

EGYHÁZMŰVÉSZETI KIÁLLITÁS

Irta: *Radisich Elemér dr.*, a kiállítás rendezőbizottságának ügyvezető alelnöke.

KORA TAVASSZAL merült föl először az Országos Katolikus Szövetségben a terv, hogy egyházművészeti kiállítás rendezésével kapcsolatban seregszemlét tartsunk az egyházi tárgykörrel foglalkozó művészek fölött. A gondolatot az Országos Katolikus Szövetség fölkérésére csakhamar fölkarolták a katolikus társadalom kiválóságai, ezek között is legelsőnek *Csernoch János dr.* bíboros hercegprímás, aki kész örömmel adta hozzájárulását ahhoz, hogy a kiállítás az ő fővédőségével rendeztessék.

A kiállítás őszre a katolikus nagygyűléssel egyidőben létre is jött. Nem volt kitaposott vágányokon haladó beszámoló egy vagy több év fáradozásának eredményéről, hanem nagyjelentőségű kísérlet. Céltudatosan körvonalazott program első cselekvő megnyilvánulása, mely — reméljük — hatásában a csendes tó sima tükrére vetett kődarabhoz lesz hasonló: körülötte gyűrűző mozgás támad, amelynek hullámverése lassan életet varázsol a hatalmas víztömeg legelterjedtebb rétegeiben is.

Kiállításunk nem volt elszigetelt próbálkozás. Bekapcsolódás volt abba a korszakot alkotó, nagyjelentőségű mozgalomba, amelyet XI. Pius pápa kezdeményezett, részben az egyházi műemlékek szakszerű gondozása és védelme, részben pedig az egyházművészeti nevelés helyes irányelveinek megállapítása érdekében.

A kiállítás rendezőbizottságának munkája iránt általános volt az érdeklődés. Nagyon sokat köszönhetünk *Csernoch János dr.* bíboros Óeminenciájának, aki kezdettől fogva a legmelegebben fölkarolta eszménket és akinek legőszintébb támogatását élvezi a bizottság jövő terveinek kiépítését illetően is. Hasonló megértéssel volt messze célokat átfogó terveink iránt *Klebsberg Kunó gróf* kultuszminiszter, továbbá *Kertész K. Róbert* államtitkár. A végrehajtóbizottságot *Glattfelder Gyula* csanádi püspök vezette nagy tekintélyével és ugyancsak lelkes támogatója volt törekvéseinknek *Lepold Antal* prelátnak kanonok, aki művészeti szakismeretének bő tárházát bocsátotta rendelkezésünkre. Irányító szelleme volt a kiállításnak *Szmrecsányi Miklós ny.* miniszteri tanácsos, aki szeles

tudását, izlését és bő tapasztalatait szíves készséggel bocsátotta rendelkezésünkre s aki a kiállítás katalógusához írt finom, mély őszinte programmszerű előszót. A fáradságos előkészítő munka zöme *Zsembery István* dr. v. főispán, az Országos Katolikus Szövetség ügyvivő alelnöke és *Gerevich Tibor* egyetemi tanár, egyházművészeti referens vállán nyugodott, akiknek e munkában mindenben hűséges társa volt *Fekete Márton* kormánytanácsos. Végül nagy része volt a sikerben *Déry Bélának*, a Nemzeti Szalon igazgatójának is, aki a maga lelkes megértésével a vállalkozás technikai lebonyolítását tette lehetővé.

*

Október 9-én volt ennek a kiállításnak az ünnepies megnyitása fényes külsőségek között s igen nagy és előkelő közönség jelenlétében. Pontosan 11 órakor érkeztek a kiállítás megnyitására *Csernoch János* dr. bíboros-hercegprímás és *Klebelsberg Kunó* gróf kultuszminiszter, akiket a rendezőség élén *Glattfelder Gyula* csanádi püspök, a végrehajtóbizottság elnöke és *Radics Elemér* ügyvezető-alelnök, az Országos Katolikus Szövetség részéről *Zsembery István*, a Nemzeti Szalon nevében *Déry Béla* igazgató fogadtak.

Megjelentek még *Szmrecsányi Lajos* v. b. t. t., egri érsek, *Zichy Gyula* gróf kalocsai érsek, *Radnay Farkas* c. érsek, *Prohászka Ottokár*, *Hanauer A. István*, *Miklóssy István*, *Virág Ferenc*, *Fetser Antal*, *Mikes János* gróf, *Roll Nándor* dr. megyéspüspökök, *Mészáros János* érseki helynök, *Berzeviczy Albert* v. b. t. t. ny. miniszter, *Zichy János*

Heintz Henrik : Szent Ferenc.
A Csernoch-díj pályázaton első díjjal
kitüntetett mű vázlata.

gróf v. b. t. t. ny. min., *Forster Gyula* báró, *Petrovics Elek*, *Degré Miklós*, *Rottenbiller Fülöp* dr. államtitkár, *Gévcy-Wolff Nándor* államtitkár, *Burány Gergely* csornai prépost, *Czakó Elemér* h. államtitkár, *Rejtő Sándor*, *Kralochwill Károly* altábornagy, *Horvay János*, *Csók István* a Szi nyei-Társ. képviselőjében, *Ugron Gábor* ny. miniszter, *Kriston Endre* dr. püspök, *Nemes Antal* c. püspök, *Györgyi Kálmán*, *Révai Tibor*, *Breyer István* h. államtitkár, *Lepold Antal*, *Mosonyi Dénes* prelátusok, *Baranyay Jusztin* egyetemi tanár, *P. Bendes Valerián* ferences tartományfőnök, *Kertész K. Róbert*, *Vinkovits Viktor* házfőnök, *P. Böle Kornél*, *Ruffy Pál* államtitkárok, *Baranyay Lajos*, a Központi Sajtóvállalat vezérigazgatója, *Berkes Ottó* főigazgató, *Cziráky Antal* gróf, *Sebők Károly* tb. kanonok, *Szöke Gyula*, *Petrovác Gyula* és még sokan mások a katolikus társadalom előkelőségei közül.

A hercegprímás és kultuszminiszter megérkezése után *Glattfelder Gyula* csanádi püspök, a végrehajtóbizottság elnöke üdvözölte a megjelenteket, elsősorban a püspöki kar tagjait, élükön a bíboros-hercegprímással, akiket kért, hogy támogassák a kiállításnak a magyar katolikus egyház hagyományába belekapcsolódó céljait s azzal újabb bizonyítékát szolgáltatassák, hogy az egyház életének minden szakaszán a kultúra érdekeinek leghívebb védelmezője s külső hatalmi érvényesülése idején ép úgy mint a lelki térre visszavonuló történelmi korszakaiban a legőszintébb és legönzetlenebb mecenás. Az a körülmény pedig, hogy az egyházművészeti kiállítás megnyitására a magyar kultúra exponensét, a kultuszminisztert kérték föl, tanubizonyosága annak, hogy a katolicizmus minden erőfeszítése a nemzet egyetemes kulturális javát is szolgálja s amikor a hitbuzgóságot méltó keretek közé kívánja igdatni, a magyar lelkeket is magasabb régiókba tudja emelni. Abban pedig, hogy főleg az ifjú művészi nemzedék szerepel itt, megismétlődését látjuk a világszerte jelentkező tünetnek, hogy míg a régiek közül sokan közömbösen állanak a lélek és örökkévalóság problémáival szemben, az ifjúság bizalommal néz a jövőbe és munkálkodik annak megszentelésén. Fölkérte *Klebensberg Kunó* gr. kultuszminisztert a kiállítás megnyitására.

A kultuszminiszter megnyitó beszédében nagy távlatú visszapillantást vetett a magyar nemzet művészetének történetére, amely főleg a multban teljesen összeesett az egyházművészettel.

A kultuszminiszter beszéde.

— A magyar nemzet művészetének történetében — mondotta a miniszter — a balsors többször megakadályozta a magyar államot a rendszeres műpártolásban. E téren is az egyház volt az, mely az államot hosszú időközön át kihagyó munkájában a maga csudálatos tevékenységével pótolta. De az egyház alkotásainak nagyrészét is romokba döntötték oly gyakori nemzeti

katasztrófaíink. *Burgio* most megjelent diplomáciai relációiból látjuk, hogy már az 1526-iki ellentállás megszervezésében is odaadta a magyar egyház műkincseinek legnagyobb részét, a középkor magyar ötvösművészeti remekeit.

A török azután részben elpusztította, részben elhanyagolta a középkori Magyarország nagy emlékeit. Így dőlt romba az *Árpádok* székesfehérvári koronázó temploma. a *Pálosok* magyar nemzeti rendjének *budaszentlőrinci* anyazárdája és annyi katolikus zárda és iskola. Mikor a törököt végül kivertük az országból, az akkori rekonstrukció — mert Magyarországnak gyakran volt szüksége rekonstrukciókra —, a barokk-művészet jegyében folyt. Ezeket a műalkotásokat pedig egy botor művészttörténeti doktrínát vakon követve, magunk pusztítottuk. A román és gót templomokba akkor behelyezett barokk és rokokó műalkotásokat a stíliszta rekonstrukálás jelszava alatt eltávolították onnét, úgy, hogy *Vilczek János* a műértő főúr *kreuzenstein*i kastélyában egész művészettörténeti múzeumot rendezett be a mi általunk elköttyevetyélt barokk és rokokó tárgyakból.

— A barokk kor alkotó korszaka után halálos csapást mért a magyar művészeti életre *II. József*, aki eltörölte a szerzetesrendeket, átadta a pusztulásnak kolostoraikat, templomaikat és potom pénzen eladatta iparművészeti kincseinket.

— A XIX. században azután a politikai reformkorral párhuzamosan eleven művészeti élet indult meg a katolikus egyház kebelében, amelynek legszebb emléke az esztergomi bazilika. *Simor János* nagy hercegprímásunk a Bazilika befejezésével nem érte be, hanem a pesti központi papnevelésben, Esztergomban és annyi más helyen számottevő műalkotásokat létesített.

— A trianoni katasztrófa elszakította tőlünk a *gyulafehérvári*, a *kassai*, a *pozsonyi* dómokat, nekünk csak azok a területek

Biró József : Szent Ferenc a madarakkal.
(Az első festészeti díjat nyerte.)

maradtak, amelyeken a török időkben jóformán minden elpusztult. A trianoni magyar államkorlátolt anyagi erőivel sajnos csak kisebb arányú művészeti politikát fejthet ki. Örvendek, hogy művészeti nagy iskoláinkat és állami színházainkat meg tudtuk menteni, de újabb művészi megrendelésekre alig százötvenezer aranykorona áll csak a rendelkezésemre.

— Az alapokból igyekszem az esztergomi katolikus művészeti gyűjteményt gyarapítani, ahová a hercegprímás Őeminenciájával együtt működve *San Marco* hercegnő hagyatékát is beutaltuk, amely számára ugyancsak közös erővel vásárlásokat is eszköz-
lünk.

Martinelli Jenő : Szent Ferenc.

— Az egyetemi alapból most restauráltattuk az egyetemi templomot, *Bergl* csodaszép freskóit, a szebbnél-szebb fafaragásokat, a magyar *Pálosok* műpártolásának ezeket a csodaszép emlékeit. A templom kriptáját művészileg kiépítjük, hogy méltó nyugvóhelyet adjanak ott az irodalom, tudomány és művészet kitűnő katolikus magyar nagyságainak. Most pedig azon vagyunk, hogy a zeneművészet legnagyobb mestereinek : *Mozartnak*, *Beethovennek*, *Schubertnek*, *Cesar Franknak* és *Brucknernek* és a mi *Lisztünknek* miséit és más egyházi kompozícióit rendszeresen előadassuk az egyetemi templom kórusán.

— A Műemlékek Országos Bizottságának első feladata lesz, hogy az egről *minorita*-templom konzerválását biztosítsa. A nagy pápák mindig átértékelték a koruk uralkodó eszméit, a szociálművészet veszedelmét korán felismerő *XIII. Leó* kiadta nagy enciklikáját, amely minden időkre megteremtette a szociálpolitika sziklasz-

lárd alapját. Most pedig *XI. Pius* öszentsége, a nagy tudós és műpártoló, a pápai széken arra buzdítja a világ katolikus papságát, hogy a meglévő műalkotásokat konzerválja és az új templomépítkezések és felszerelések komoly művészet jegyében történjenek.

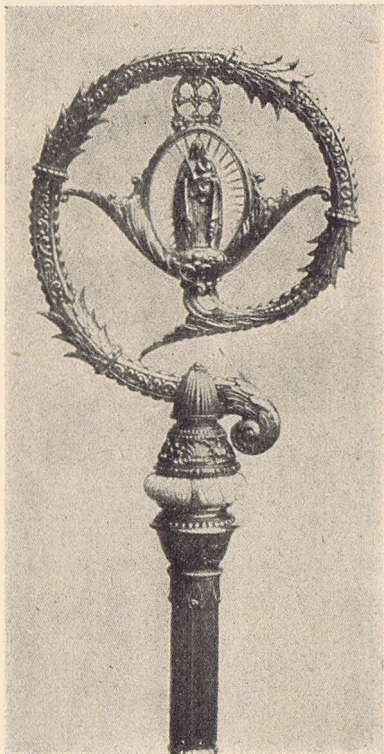
— Ez irányító szellemben állítottam helyre a budapesti egyetemen a keresztény archeológiának és művészettörténetnek tanszékét és remélem, hogy Magyarország püspökei a szemináriumi oktatásban is kellő teret biztosítanak az egyházművészeti képzés számára. Ezen a téren értékes kezdeményezés az egyházművészeti kiállítások rendezése

is, ahol a vidék templomépítő papsága megláthatja az eleven magyar egyházművészek legújabb alkotásait. Nagy ennek közgazdasági jelentősége is, mert a multakban gyárilag előállított idegen templomi szobrokat, képeket, ipari alkotásokat tömegesen hoztuk be akkor, amikor azokat fejlett művészeti műiparunk itthon is elő tudta állítani.

— Midőn a nemzeti műpártolási akcióban az egyház közreműködését kérem, felidézem *Ipolyi Arnold* nemes szellemét, aki nemcsak a magyar műemlékekre és művészetre adott programot, hanem a *Képzőművészeti Társulat* elnöki székéből irányította az akkor élő magyar művészetet is. Az államnak szükségképen keményebb eszközeivel az irodalmi, tudományos és művészeti életbe belenyúlni aggodalmas, és a történeti tanulság azt bizonyítja, hogy az ilyen természetű kísérleteket nem is kísérte a remélt siker. *Minden kor művésze szükségkép hű tükrö a kor szellemének, a kor gondolkodásának és erkölcsének.* E kettőt, amely organikusan összefügg, szétszakítani nem lehet.

— Fogjunk össze, egyház és állam, hogy neveljünk istenfelő és hazafias olyan magyar nemzedéket, melynek egészséges lelkületéből egészséges művészet sarjadzék ki. E kívánsággal nyitom meg a második katolikus magyar egyházművészeti kiállítást.

A kiállítás megszemlélése közben a miniszter bemutattott magának néhány kiállító művészt. Hosszabb beszélgetéssel tüntette ki az egyházművészeti kiállítás *Csernoch*-díja első nyertesét, *Heintz Henrik* fiatal szentendrei festőművészt és neki ott külön ösztöndíjjutalmat adományozott abból a célból, hogy művészete fejlesztésére olaszországi tanulmányutat végezhesen.

Megyer Meyer Antal : Pásztorbot.

*

A kiállítás rendezőbizottsága, áthatva attól a gondolattól, hogy nagy mértékben biztosítja az egyházművészeti kiállításnak sikerét, ha pályázatokat hirdet és a beérkezett műveket osztályozva meg-

koszorúzza a legjobb munkákat, több pályázatot hirdetett és telemes összegű díjakat osztott a pályanyertes művészek között.

Igy Csernoch-díj néven *állandó díjat* létesített, amellyel a kiállításai alkalmával egy-egy konkrét földadat megoldására irányuló pályázat legjobb művét kívánja jutalmazni. Ez első alkalommal festőművészeti problémát tűzött ki, és pedig, tekintettel a Szent Ferenc jubiláris esztendőkre, a ferencesek rendje belvárosi templomának egyik oltárképe volt megfestendő. A képnek szent Ferencet kellett ábrázolnia.

A díj bíráló-bizottsága nagy örömmel állapította meg, hogy a beérkezett pályaművek száma jóval fölülhaladja a százat. A pályázat színvonala általában kielégítőnek volt mondható és nagy örömmel állapította meg a bizottság, hogy a legjobb művek a tehetséges fiatalság friss lendületű előretöréséről tesznek tanúságot.

A bíráló-bizottság a negyvenmillió koronás első díjat és a velejáró megbízatást Heintz Henrik szentendrei festőművésznek ítélte oda és egyenkint öt-öt millió korona jutalomra érdemesítette Bánovszky Miklós, kákai Szabó György, Miklós József és Udvary Pál művét.

Dicsérettel illette még a bizottság Istokovits Kálmán két művét, továbbá Brenner Nándor, Büky Béla, Bayer Ágost, Bazilides Sándor, Éder Gyula,

Emánuel Béla, Hegedűs Dóra, Tardos Krenner Viktor, Udvary Pál, Patkó Károly és Vesztróczy Manó egy-egy művét.

Az Egyházművészeti Kiállítás pályázatot hirdetett sokszorosításra alkalmas *plakát* tervére is. Tizenheten vettek részt a pályá-

Éder Gyula: Szent Ferenc stigmaticiója.

zatban és pedig : Biczó András, Buday István, Dex Ferenc, Erős László, Gombár András, Haranghy Jenő, Hosszú Pintér Gyula, Kada Alajos, Kampis János, Kohlmann Jenő, Macskássy Gyula, Merész Gyuláné Coreth Erzsébet grófnő, Paál Ákos, Somfay István, Szatmáry István, Tary László és Végh Gusztáv, összesen 49 pályamunkával. A bíráló-bizottság az ötmillió koronás első díjat *Végh Gusztáv*, a hárommillió második díjat *Tary László*, a kétmillió harmadik díjat pedig *Biczó András* művének ítélte oda. Budai István tervét, melyet a kiállítás katalógusának fedőlapján alkalmaztunk, a végrehajtó-bizottság vásárolta meg ugyancsak a bírálóbizottság ajánlatára hárommillió koronáért.

A kiállítás *emlékdiplomáját* a rendező-bizottság fölkérésére és megbízásából *Nagy Sándor* festőművész tervezte és edzette részbe. Erre a célra hatmillió koronát áldozott a bizottság.

A kiállításon szereplő legjobb művek részére kitűzött *díjakat* és *diplomákat* a következőkép osztotta szét a bíráló-bizottság : Egyenként hatmillió koronás első díjat és aranydiplomát kapott a festőművészek közül *Brenner Nándor* és *Biró József Assisi* szent Ferenc című műveikért. Ötmillió koronás második díjat és ezüstdiplomát ítéltek oda *Hende Vince* Madonnájának, a hárommillió ifjúsági díjat pedig *Molnár C. Pál* szent Ference kapta. Ezüst diplomával jutalmazta még a zsüri *Náray Aurél* és *Schwarcz István* egy-egy művét, arany diplomával *Végh Gusztáv* szent Ferenc sorozatát.

A nyolcmillió koronás szobrászati első díjat és arany diplomát *Damkó József*nek ítelték oda. Az ötmillió koronás második díjat és ezüst diplomát *Kövesházy Kalmár* Elza majolika műve kapta, a hárommillió ifjúsági díjat pedig *Farkas Zoltán* bronzszobra. Ezüst diplomával tüntették ki még a szobrászművészek közül *Lantay Lajost*.

A nyolcmillió koronás iparművészeti első díjat és arany diplomát *Megyer-Mayer Antal* miseruhájának, az ötmillió második díjat és ezüst diplomát *Nagy Sándorné* goblen tervezetének, a hárommillió ifjúsági díjat pedig *Dudonits Lajos* üvegfestőnek ítéltek oda. Ezüst diplomával tüntették még ki *Bittner János* ötvösművészt, *Galamb József* könyvkötőt és az *Esterházy Móric* gróf által beküldött misszálékát.

